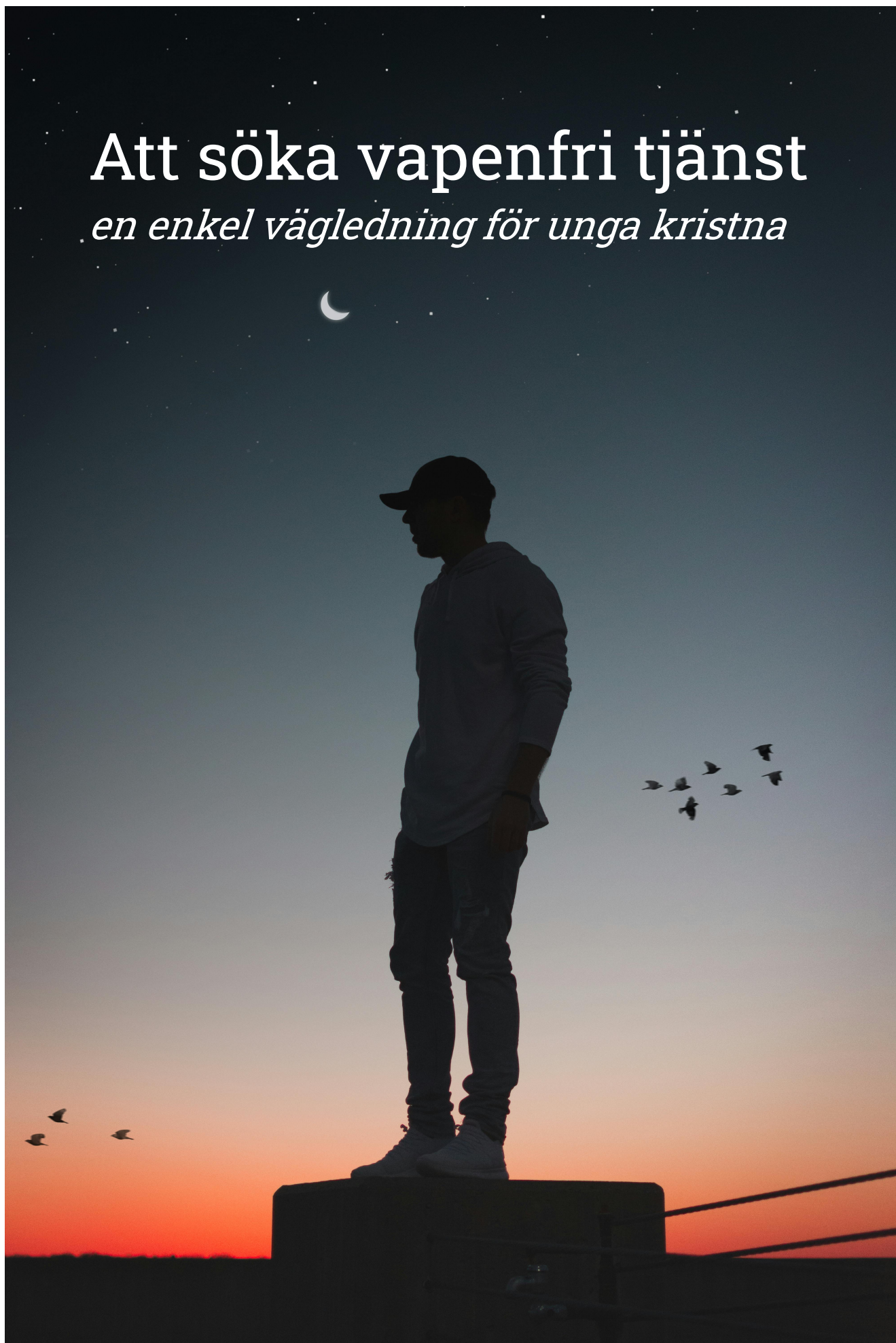

Att söka vapenfri tjänst

en enkel vägledning för unga kristna

Moralisk frikoppling

När det svenska Försvaret idag utbildar soldater använder man ett antal strategier för att hjälpa rekryterna övervinna sin olust till att döda andra människor. Så länge vi ser på andra människor som skapade av Gud med ett okränkbart människovärde och som individer med en möjlighet att få evigt liv genom Jesus Kristus, är det svårt för oss att döda. Det behövs en alternativ moral än den kristna och ett moraliskt rättfärdigande som tillåter oss döda andra. Den svenske officeren David Bergman skriver i sin bok *Stridens psykologi* om psykologiska mekanismer som i det militära nyttjas i en specifik struktur, han skriver:

Den militära strukturen för våld [...] medger tillfällig fränkoppling av vår personliga moral för enskilda kontexter och introducerar en ny, parallell moralisk struktur som systematiskt utnyttjar flera av de psykologiska mekanismerna.¹

Bergman bygger på socialpsykologen Albert Banduras teorier om moraliska strukturer, men medan Bandura formulerade sin teori om social inlärning i kontext av sin aggressivetsforskning och hur barn formas av våld, vill Bergman styra dessa sorters mekanismer till att forma högeffektiva svenska soldater. Han skriver också: "Aggression blir den potentiella drivkraften som byggs upp inom individen för att överkomma de hot som den ställs inför."² Detta står naturligtvis i våldsamt kontrast mot Paulus som säger: "Kristi Kärlek driver oss" (2 Kor 5:14) och att bygga upp en intern aggression formar inte till Kristuslikhet.

Psykologiska mekanismer

De psykologiska mekanismerna som Bandura talar om, återfinns inom ramen för det han kallar socialisering. Det behövs en sorts tillvandhet i ett kollektiv som hjälper oss att formulera det vi ska tycka är normalt, rätt och moraliskt. Det militära systemet förstår väl socialiserings-principen och börjar från första mönstringsdagen drillar rekryter i att identifiera sig först och främst med Försvarmakten. Individen blir avidentifierad och gjord till en funktion, en siffra och en kugge i det militära kollektivet där lydnad är viktigare än att tänka själv. Försvarmakten vet också att de inte helt kan omprogrammera normalt funtade människor med en sund moral på kort tid, därför talar de om en kompletterande och alternativ moral som gäller för individen när den gör tjänst som soldat. Frågan är naturligtvis om en kristen kan ha två olika moralsystem? Det känns inte särskilt hållbart att en dag stå inför Guds domstol och tvingas förklara att den svenska staten i krigstid kunde annullera Guds tanke om att människan är skapad till Hans avbild.

Det är svårt att leva i dubbla moraliska system och döda andra och Bergman skriver:

[...] att utbilda en normal människa till att kunna genomföra så onormala handlingar [att döda och utöva våld] utan livslånga samvetsqual som följd, är däremot en konst som i väldigt stor utsträckning vilar på de

¹ Bergman, 97

² Bergman, 90

centrala mekanismer som här kommer beskrivas.³

Nedan följer en lista på några av de centrala mekanismer som Banduras och Bergman beskriver.

- Genom att tala i kodspråk, så kallad *eufemistisk etikettering*, blir dödandet av andra beskrivet som att "förintä mål" och dödande av civila kan uttryckas som "indirekta skador".
- Inom det militära är *avhumanisering* Människor avpersonifieras, förfrämligas och de man dödar är inte medmänniskor utan fiender. Inte sällan demoniseras dessa också som omänskliga och odjur.
- Genom att tänka att den skada som uppstår genom strid är bättre än alternativen, skapas en moralisk *fördelaktig jämförelse*.
- Genom *ansvarsförskjutning* kan skulden för det som skett läggas på andra. En soldat kan känna att man bara utför order från ovan och därmed själv se sig oskyldig.
- En närliggande strategi är att tala om *ansvarsspridning* och se sig bara vara en av flera andra som deltar i en liten del av en stor operation. Den som bygger baracker, lägger järnväg, kör tåg, beställer gas, installerar ström eller leder människor in i gaskamrarna gör alla bara var och en sin specifika uppgift och ingen är skyldig till konsekvenserna av helheten.
- Man kan också träna sig i att bortse från eller *förvränga konsekvenserna* av sitt handlande.

- Man kan *lägga över skuld* på sina offer genom att säga att offren var angripare eller anse att de har sig själva att skylla och själva är orsaken till sitt eget lidande.

Våldet gör något med dig

En annan sak med våld är att det ofta är kodat i maskulina termer som styrka, manlighet och kraft. I förlängningen är våld också ofta sexualiserat, där krigföring kan ske med våldtäkter som vapen. Detta utgör naturligtvis krigsbrott, men den som studerat krig och konflikter upptäcker att även "de goda" soldaterna dras med i olika sorters övergrepp.

Att utöva våld skapar också något ytterst destruktivt i människan. Många soldater lider av Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) med saker som själslig ångest, ånger och oro och många soldater ångrar av flera olika skäl sin medverkan i krig.

Kristen fredsrörelse

Nästan all modern fredsrörelse har förebilder som Gandhi eller Martin Luther King m.fl., som i sin tur inspirerats av evangeliernas Jesus. Den kristna kyrkan tillber en Fredsfurste som dog på ett kors och från första början i Nya testamentet möter vi lärjungar och en kyrka som helt avstår att delta i krig. I kyrkohistorien är det först i och med Konstantin på 300-talet som detta ändras och då är det alltså en ny lära

³ Bergman, 20

som kyrkans ledare formulerar där troende får vara med i armén.

Kyrkor som krokat arm med staten har ett behov av att tänka sig en kyrka och troende som strider för den egna nationens krigsambitioner. Statskyrkor talar gärna om rättfärdiga krig eller krig som ett nödvändigt ont utan att koppla det till Jesus liv och lära. I Sverige har den lutherska s.k. ”tvåregementsläran” haft en framträdande plats. Den lär att Gud styr världen genom två maktsfärer på jorden. En världslig som staten ansvarar för och som den troende slåss för, och en kyrklig där vi inte får bruka våld. I praktiken har detta inneburit att kyrkan följer vad staten bestämmer när det gäller frågor om krig och fred.

Frikyrkorna har ett rikt arv av vapenvägran, dvs vägran att göra värnplikt. Fribaptisterna på 1800-talet misshandlades och satt både i fängelse och dömdes till straffarbete i Sverige, ibland på årslånga straff. På 1900-talet var de flesta vapenvägrare pingstvännar, men i alla frikyrkor fanns en majoritet av inkallade som vägrade vapentjänst och sökte vapenfri värnplikt. I slutet av 1800-talet emigrerade också en del till Amerika för att slippa inkallelse och i senare tid kallades alltid människor som vägrade vapentjänst till psykolog för intervjuer och utredningar.

Kristna reflektioner

Argumenten för en kristen att inte göra värnplikt är många. Fribaptisterna betonade framför allt att de inte kunde göra vapentjänst ”på grund av Guds Ord och mitt eget samvete”. När det gällde Guds Ord talade man gärna om att inte komma i strid med Lammet. Även Herrnhutare på 1700-

talet talade om att primärt följa Lammet. Detta är en bild av Jesus som segrar genom att inte ge efter för våldet utan övervinna det onda med det goda.

Samvetet är viktigt och pingstkarismatiska vänner kan också koppla detta till Andens frukter som är kärlek, glädje och fred. När man talar om att höra och ledas av Guds röst så är det fridens röst som vi ska lyssna till.

Guds kärlek till oss människor har i alla tider varit ett viktigt argument för att inte döda andra. Människolivets okränkbarhet är ett etiskt argument, men kan lika gärna ses som en konsekvens av att alla människor är skapade till Guds avbild. Jesusorden: ”Allt vad du vill att andra ska göra mot dig, ska du göra mot dem” medger knappast krigföring mot våra medmänniskor och i samband med Jesusrörelsen på 1960-talet började man i Sverige mer än tidigare understryka sin vapenvägran utifrån att man ville följa Jesus och ta efter hans föredöme. What Would Jesus Do? (WWJD) är en fråga i linje med detta.

Hur söker man vapenfri tjänst?

Som totalförsvarspliktig har du rätt att ansöka om att få vara vapenfri. Det innebär att du inte behöver använda eller bära vapen. Du kan få göra civilplikt och krigsplaceras då inom det civila försvaret, men för närvarande genomförs inte någon sådan utbildning (uppstart sker eventuellt under 2027). Ibland har människor fått höra att ”det går inte” eller att Försvaret ”just nu inte erbjuder” den här möjlighet, men du har en laglig rättighet och om inte staten tillordnar utrymme för en vapenfri tjänst (vilket är läget just nu), blir du friskriven för

tillfället men kan bli kallad till utbildning senare om behov inom det civila försvaret skulle ändras. Hösten 2025 har drygt 500 personer sökt vapenfri tjänst och nästan alla har fått frisedlar.

För att ansöka om vapenfri tjänst fyller du i blanketten "Ansökan om rätt att vara vapenfri" på Plikt- och prövningsverkets hemsida. Därefter skriver du ut den, undertecknar och skickar in den till: Plikt och prövningsverket, Box 31, 651 02 Karlstad.

När bör du ansöka om vapenfri tjänst?

Om du berörs av värnplikten och vet att du inte vill bära vapen är det bra att ansöka om vapenfri tjänst så fort som möjligt. Om din ansökan kommer in inom 6 månader efter att du skrivits in för att göra värnplikt ska ansökan enligt lagen (1994:1809), 3 kap 18 §, beviljas utan ytterligare utredning. Det innebär att du inte behöver motivera varför du inte kan bära vapen. Detsamma gäller om du skickar in din ansökan innan du fått veta om du ska göra värnplikt eller inte. Det är alltså bra att skicka in din ansökan så fort du vet att du inte vill bära vapen.

Om du ansöker om vapenfri tjänst när du påbörjat din värnplikt eller efter att det gått 6 månader sedan du tagit del av ditt inskrivningsbeslut behöver du fylla i blanketten och förklara varför du inte kan bära vapen. I vissa särskilda fall kan också en ytterligare utredning om din ansökan begäras även om den kommer inom 6 månader från att du fått veta att du skrivits in för att göra värnplikt. Läs mer om hur du ska tänka när du fyller i ansökan under "Hur fyller jag i min ansökan om vapenfri tjänst?".

Så fyller du i din ansökan om vapenfri tjänst

Om du har påbörjat din militära utbildning och under tiden insett att du inte vill bära vapen behöver du fylla i blanketten "Ansökan om rätt att vara vapenfri" och förklara varför du inte kan bära vapen.

I blanketten får du berätta om din inställning till att använda vapen mot en annan person genom att svara på tre frågor.

1. När och hur kom du fram till din inställning om användning av vapen mot en annan person?
2. Kan du tänka dig att använda väpnat våld i någon särskild situation eller för något särskilt ändamål eller finns det något slags våld som du anser att du kan använda?
3. Hur tror du att din inställning till att själv använda vapen i en krigssituation skulle påverkas om andra i din omgivning försvarar landet med vapen?

I lagen står det att du behöver ha en "allvarlig personlig övertygelse" om att du inte kan använda vapen mot någon annan för att få din ansökan beviljad. För att din personliga övertygelse ska räknas som "allvarlig" behöver du förklara att du aldrig kan tänka dig att använda vapen mot någon, inte ens som självförsvar eller för att skydda någon annan.

Ovan har vi beskrivit några kristna tankar som kan vara grund i din personliga övertygelse. Lagen medger undantag både för religiöst och etiskt motiverade övertygelser. Följande exempel kommer

från Svenska Fredsrörelsen på hur du kan motivera att du är övertygad om att du inte kan använda vapen mot någon annan. Det kan vara att du:

- inte tror på vapen eller våld som en fungerande konfliktlösningsmetod och är övertygad om att vapen eller våld inte bidrar till säkerhet, utan snarare tvärtom.
- är övertygad om att förberedelser för användningen av våld och vapen som konfliktlösningsmetod leder till att våld används i högre grad och på så vis leder till minskad säkerhet.
- anser att militära medel motverkar individens säkerhet och att aktivt arbete mot våld i stället bör prioriteras.
- anser att alla förberedelser för att använda vapen normaliserar våld som lösning.
- anser att för att skapa hållbar fred och inkluderande samhällen bör människor tränas i att undvika våld och användningen av vapen.
- att det går emot din syn på världen och människan.

Behöver du stöd eller råd när du fyller i din ansökan kan du vända dig till såväl Svenska Freds som Fredsvän – Kristet nätverk för fred.

Om din ansökan blir avslagen

Om du inte fått möjlighet att muntligen få förklara varför du inte kan bära vapen kan du i första hand vända dig till Pliktverket och begära att få göra det. Enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, 3 kap 20

§, får en ansökan om tjänstgöring utan vapen inte avslås utan att den som ansökt har fått tillfälle att muntligen lämna uppgifter i ärendet. Om du redan fått förklara dig muntligen kan du överklaga beslutet. Ett beslut om rätten att vara vapenfri är överklagningsbart enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt 11 kap. 4 §. Det är då Statens överklagandenämnd som prövar din överklagan.

Enligt lagen krävs det att du har en allvarlig personlig övertygelse om att inte kunna använda vapen mot någon annan för att få din ansökan beviljad. Detta gäller alltså i alla lägen och inte bara i konflikt- eller krigssituation. Om du väljer att överklaga är det viktigt att du förtydligar just det, att du inte kan använda vapen mot någon annan i någon situation, inte ens som självförsvar eller för att skydda någon annan. Om din ansökan fortfarande inte beviljas och du vägrar att använda vapen innebär det att du vapenvägrar. Du kan straffas för att vapenvägra. Det vanligaste är att straffas med böter, men det har också hänt att personer som hoppat av värnplikten och totalvägrat straffats med fängelse.

Straffas du för din vapenvägran eller totalvägran så kontakta Fredsvän – Kristet nätverk för fred eller Svenska Freds. Svenska Freds har också en fond som heter Kampfonden som stöttar totalvägrare och vapenvägrare.

Källor:

Bergman David, *Stridens psykologi: konsten att döda och överleva*, Studentlitteratur, Lund, 2022.
Hedges, Paul, *Religious hatred: prejudice, islamophobia and antisemitism in global context*, Bloomsbury Academic, London, 2021
Svenska Freds hemsida om vapenfri tjänst:
<https://fredsakademin.se/vapenfri-tjanst/>